

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ Σ.Π.Π.Ε. ΤΗΝ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ 2002-2006 ΣΤΟ 3^ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΠΑΛΑΜΑ

ΖΑΓΑΝΑΣ Κ.

3^ο Δημοτικό Σχολείο Παλαμά Α/θμιας Καρδίτσας
e-mail: kzaganas@sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο ρόλος των εκπαιδευτικών, των γονέων, όλων των συνεργαζόμενων φορέων, των ΚΠΕ, των υπευθύνων Π.Ε. και η συμμετοχή των μαθητών στα Σχολικά Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης(Σ.Π.Π.Ε.) έχει ιδιαίτερη σημασία για τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών πρακτικών και μπορεί να αξιοποιηθεί για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Συνέπεια αυτού θα είναι η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων. Στην εργασία αυτή παρουσιάζονται τα ευρήματα μιας έρευνας που αφορά το 3^ο Δ.Σ.Παλαμά και είχε αποδέκτες τους μαθητές που υλοποίησαν τα τέσσερα τελευταία χρόνια Σ.Π.Π.Ε., τους γονείς τους και τους εκπαιδευτικούς του σχολείου. Στο πρώτο μέρος παρατηρήθηκε και καταγράφηκε από τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας ο ρόλος των μαθητών, των γονέων, των εκπαιδευτικών και του διευθυντή του σχολείου στις δυσκολίες του σχεδιασμού και της υλοποίησης των Σ.Π.Π.Ε., καθώς επίσης η συνεργασία με πρόσωπα και φορείς, και ο αντίκτυπος στην τοπική κοινωνία. Στο δεύτερο μέρος ερευνήθηκαν με τη χρήση ερωτηματολογίου οι απόψεις των μαθητών, των γονέων και των εκπαιδευτικών για τα Σ.Π.Π.Ε. Διαπιστώθηκαν τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία και διατυπώθηκαν προτάσεις.

ZAGANAS K.

3rd Municipal School of Palama
e-mail: kzaganas@sch.gr

ABSTRACT

The role of teachers, parents, all involved institutions, Centres of Environmental Education, persons in charge of Environmental Education and the attendance of students in the School Programs of Environmental Education (S.P.E.E.) has particular importance for the configuration of educational practices and it can be developed for the planning and the growth of educational activities. Consequence of this will be the effectiveness of programs. In this work are presented the discoveries of research that concern the 3rd Municipal School of Palama and had recipients the students that materialised last four years S.P.E.E., their parents and the teachers of school. In the first part it was observed and was recorded by the members of pedagogic team the role of students, parents, teachers and director of school in the difficulties of planning and concretisation of S.P.E.E also the collaboration with persons and institutions, and the impact in the local society. In the second part were searched with the use of questionnaire the opinions of students, parents and teachers for the S.P.E.E. Were realized the positive and negative elements and were formulated proposals.

Λέξεις κλειδιά: 3^ο Δ.Σ.Παλαμά, αποτελεσματικότητα Σ.Π.Π.Ε., ρόλος μαθητών-γονέων-εκπαιδευτικών, έρευνα

1.ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση έχει στόχο να προτρέψει πολίτες και κοινωνικές ομάδες στην απόκτηση γνώσεων, αξιών, συμπεριφορών και απαραίτητων ικανοτήτων, ούτως ώστε να συμμετάσχουν με τρόπο υπεύθυνο και αποτελεσματικό στην αποτροπή και επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

« Οι θεσμικές και εκπαιδευτικές αλλαγές που απαιτούνται για την ενσωμάτωση της ΠΕ στο εκπαιδευτικό σύστημα κάθε χώρας, πρέπει να βασιστούν όχι μόνο στην εμπειρία, αλλά και στην έρευνα και αξιολόγηση για τη βελτίωση των αποφάσεων σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική. Θα χρειαστεί ιδιαίτερη προσοχή η ενίσχυση της έρευνας και του πειραματισμού σε σχέση με το περιεχόμενο, τη μεθοδολογία και τα εργαλεία της ΠΕ και την έμφαση που πρέπει να δοθεί σ' αυτήν»
(Η διακήρυξη της Τιφλίδας)

Τα τέσσερα τελευταία σχολικά έτη (2002-03, 2003-04, 2004-05, 2005-06) στο 3^ο Δ.Σ.Παλαμά υλοποιήθηκαν αντίστοιχα Σχολικά Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης(Σ.Π.Π.Ε.)στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΥΠΕΠΘ με φορέα διαχείρισης το Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Συντονιστής όλων των προγραμμάτων ήταν ο δάσκαλος Κων/νος Ζαγανάς (ο εισηγητής της παρούσας εργασίας) και κάθε χρονιά συμμετείχε στην παιδαγωγική ομάδα κι ένας διαφορετικός εκπαιδευτικός. Μέχρι τότε δεν είχε υλοποιηθεί πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο σχολείο.

Τα θέματα των προγραμμάτων ήταν:

1. «Οι πληροφορίες στην Π.Ε.- Η ρύπανση του νερού»
2. «Ενέργεια και περιβάλλον- Η εξοικονόμηση ενέργειας»
3. «Γνωριμία με τους Φυσικούς πόρους» και
4. «Το νερό πηγή ζωής- πηγή ενέργειας»

Επειδή το Σχέδιο Υποβολής Πρότασης ήταν ιδιαίτερα απαιτητικό όλα τα προγράμματα ακολούθησαν τις απαιτήσεις για τα Σχολικά Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (πολλαπλή στοχοθεσία, τοπική-εθνική-παγκόσμια διάσταση, ανάληψη δράσεων και δραστηριοτήτων από τους μαθητές) όπως έχουν τεθεί στις μεγάλες παγκόσμιες διασκέψεις για την Π.Ε..

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται οι δυσκολίες που αντιμετώπισαν τα μέλη των παιδαγωγικών ομάδων και οι μαθητές στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των Σ.Π.Π.Ε. και πως ξεπεράστηκαν. Επίσης διερευνήθηκε ο ρόλος των γονέων, του συλλόγου διδασκόντων, του διευθυντή, των παιδαγωγικών ομάδων και των μαθητών στη δημιουργία δυσκολιών και στο ξεπέρασμά τους.

Διερευνήθηκε ακόμα η συνεργασία με πρόσωπα, φορείς, σχολικές μονάδες και ΚΠΕ καθώς και ο ρόλος τους στο σχεδιασμό και υλοποίηση των προγραμμάτων. Επίσης διερευνήθηκε το αντίκτυπο που είχαν τα Σ.Π.Π.Ε. στην τοπική κοινωνία. Το χρονικό διάστημα υλοποίησής τους οι δράσεις που αναπτύχθηκαν επηρέασαν τους μαθητές, τους γονείς, τους δημότες, τις τοπικές αρχές και φορείς. *«Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση πρέπει να αναδεικνύει την αξία και την αναγκαιότητα συνεργασίας σε επίπεδο τοπικό και παγκόσμιο για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων»* (Η χάρτα του Βελιγραδίου)

Τέλος παρουσιάζονται οι απόψεις των μαθητών που συμμετείχαν στα Σ.Π.Π.Ε., οι απόψεις των γονιών τους και οι απόψεις των δασκάλων του σχολείου για την αποτελεσματικότητα των ΣΠΠΕ στον τομέα του σχεδιασμού και της υλοποίησής τους .

« Μπορεί μέσα από τις διεθνείς διασκέψεις να οριοθετήθηκαν οι στόχοι και τα χαρακτηριστικά της ΠΕ, αυτό όμως δεν συνεπάγεται ότι αυτά έγιναν κατανοητά έτσι όπως προσδιορίστηκαν, και ακόμα

ότι υιοθετήθηκαν αυτόματα από τους εκπαιδευτικούς τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη. Οι απόψεις των εκπαιδευτικών σε σχέση με την ΠΕ διαφοροποιούνται, λόγω των διαφορετικών εκπαιδευτικών και περιβαλλοντικών ιδεολογιών που μπορεί να έχουν» (Παπαδημητρίου 1998).

Είναι πλέον ανάγκη η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση σε όλες τις κατηγορίες του πληθυσμού, μέσω της σχολικής και της εξωσχολικής εκπαίδευσης. Τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο σχολείο και στην κοινωνία μπορούν να παίξουν τον κυρίαρχο ρόλο για την ικανοποίηση αυτής της ανάγκης.

2.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Σκοπός της έρευνας είναι να φανεί πως αντιλαμβάνονται τα ΣΠΠΕ όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς και οι συμμετέχοντες εντός και εκτός σχολικής μονάδας και ποιες είναι οι απόψεις τους γι αυτά. « *Ο προβληματισμός και η έρευνα είναι οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την καλύτερη συγκρότηση του υπό διαμόρφωση εννοιολογικού και μεθοδολογικού αυτού χώρου, ώστε η Π.Ε. να μπορέσει να γίνει πραγματικότητα και να διαδραματίσει το ρόλο της στο σύγχρονο περιβαλλοντικό σκηνικό*» (Φλογαΐτη 1998).

Τα αποτελέσματα θα βοηθήσουν για το σχεδιασμό και την υλοποίηση άλλων ΣΠΠΕ και τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου.« *Με δεδομένο ότι την ίδια εποχή που προβάλλεται η ανάγκη για την προώθηση της εκπαίδευσης για βιώσιμη ανάπτυξη δρομολογούνται εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις από πολλές χώρες, με στόχο, όπως δηλώνεται, να ανταποκριθεί η εκπαίδευση στη σύγχρονη πραγματικότητα, είναι σημαντικό να διερευνηθεί αν στην υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων αυτών λαμβάνεται υπόψη η διάσταση αυτή της εκπαίδευσης και αν οι διαμορφούμενες συνθήκες δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την προώθηση της εκπαίδευσης για βιώσιμη ανάπτυξη γενικότερα και της ΠΕ ειδικότερα*» (Παπαδημητρίου 1998).

Στην έρευνα αξιοποιήθηκε κυρίως η μεθοδολογία που σχετίζεται με τη μελέτη περίπτωσης. Επιλέχθηκε η συμμετοχική παρατήρηση και υιοθετήθηκε η ποιοτική προσέγγιση για την ανάλυση των δεδομένων(Cohen, L. & Manion, L. 1994).

Ως εργαλείο για την καταγραφή των δυσκολιών των προγραμμάτων, τη συνεργασία με πρόσωπα και φορείς και τον αντίκτυπο στην τοπική κοινωνία χρησιμοποιήθηκε η παρατήρηση και πληθυσμός της έρευνας ήταν οι μαθητές που συμμετείχαν στα Σ.Π.Π.Ε., οι γονείς τους, οι δάσκαλοι του σχολείου, τα πρόσωπα και οι φορείς που συνεργάστηκαν, οι δημότες και οι τοπικές αρχές και φορείς. Οι παρατηρήσεις καταγράφονταν στο ημερολόγιο του προγράμματος και με την ολοκλήρωση του κάθε ΣΠΠΕ γινόταν συγκέντρωση όλων των παρατηρήσεων.

Ως εργαλείο για την αποτελεσματικότητα των Σ.Π.Π.Ε. χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο με ανοικτού τύπου ερωτήσεων, και πληθυσμός της έρευνας ήταν οι μαθητές που συμμετείχαν στα Σ.Π.Π.Ε., οι γονείς τους και οι δάσκαλοι του σχολείου. Από τους μαθητές ζητήθηκε να γράψουν: *τι τους άρεσε, τι δεν τους άρεσε και τι άλλο θα ήθελαν να γίνει στο πρόγραμμα*. Από τους γονείς και τους δασκάλους ζητήθηκε να γράψουν: *ποια θεωρούν θετικά στοιχεία του προγράμματος, ποια θεωρούν αρνητικά και τι προτείνουν για την καλύτερη υλοποίηση ενός ΣΠΠΕ*.

3.Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η συλλογή των δεδομένων για τις δυσκολίες των προγραμμάτων, τη συνεργασία με πρόσωπα και φορείς και τον αντίκτυπο στην τοπική κοινωνία ξεκίνησε από την αρχή του σχολικού έτους 2002-03(έτος υλοποίησης του 1^{ου} Σ.Π.Π.Ε). Ο συντονιστής των προγραμμάτων και τα μέλη των παιδαγωγικών ομάδων φρόντιζαν να παρατηρούν και να καταγράφουν τη στάση και συμπεριφορά των μαθητών, του συλλόγου διδασκόντων, του διευθυντή και των γονέων σ' όλα τα στάδια της

πορείας υλοποίησης των Σ.Π.Π.Ε.. Επίσης έγινε καταγραφή της συνεργασίας με τα πρόσωπα, τους φορείς, τις σχολικές μονάδες, το υπεύθυνο Π.Ε. και τα ΚΠΕ καθώς επίσης και του ρόλου τους στο σχεδιασμό και υλοποίηση των προγραμμάτων. Τέλος καταγράφηκε το αντίκτυπο που είχαν τα Σ.Π.Π.Ε. στην τοπική κοινωνία.

Η συλλογή δεδομένων για τις απόψεις των μαθητών που συμμετείχαν στα Σ.Π.Π.Ε., οι απόψεις των γονιών τους και οι απόψεις των δασκάλων του σχολείου έγινε με ερωτηματολόγια. Οι απόψεις αφορούσαν την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων σχετικά με το σχεδιασμό και την υλοποίηση τους..

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παρατήρηση που κάναμε για τους μαθητές είναι ότι υπήρχε μεγάλη επιθυμία και προθυμία να συμμετέχουν στα προγράμματα. Αυτό έγινε πιο έντονο μετά την πρώτη χρονιά και μέχρι την τέταρτη χρονιά παρατηρήθηκε έντονο ενδιαφέρον για συμμετοχή σε Σ.Π.Π.Ε. και από τους μαθητές των άλλων τάξεων του σχολείου.

Σχετικά με τις δυσκολίες παρατηρήσαμε ότι ενώ στην αρχή οι μαθητές δυσκολεύονταν να προσαρμοστούν στον διαφορετικό τρόπο δουλειάς και τη μεθοδολογία του προγράμματος, στη συνέχεια ζητούσαν να επεκταθεί και στα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος. Ακούστηκαν από τα παιδιά φράσεις όπως: *«μας αρέσει να κάνουμε το μάθημα μ' αυτόν τον τρόπο, είναι ευχάριστο και μαθαίνουμε πιο εύκολα».*

Η παρατήρηση που κάναμε για τους γονείς είναι ότι παρά τις ενημερωτικές συγκεντρώσεις υπήρχε μια επιφύλαξη, ιδιαίτερα στην αρχή της πρώτης χρονιάς, η οποία ξεπεράστηκε σ' ένα μεγάλο βαθμό τις επόμενες χρονιές αλλά εξακολουθούσε να υπάρχει σε μικρό ποσοστό μέχρι και την τέταρτη χρονιά. Καταγράψαμε φράσεις όπως: *«Φέτος και πέρυσι ήταν δύο εκπληκτικές χρονιές για το παιδί μου και για μένα. Από αυτά που μου έλεγε το παιδί μου μάθαμε να σεβόμαστε το περιβάλλον».* Άλλη φράση που καταγράφηκε: *«είναι ωραία αυτά που μαθαίνουν τα παιδιά για το περιβάλλον και τα προβλήματά του, αλλά αυτές οι ώρες θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για άλλου είδους γνώσεων. Τα παιδιά του χρόνου θα είναι στο γυμνάσιο και πιστεύω πως δεν γνωρίζουν αρκετά πράγματα σε βασικά μαθήματα όπως π.χ. γλώσσα και μαθηματικά».*

Σχετικά με τις δυσκολίες παρατηρήσαμε ότι κάποιοι μαθητές επηρεάζονταν από την επιφυλακτική έως αδιάφορη στάση των γονιών τους και εκδήλωναν απροθυμία για τη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες.

Η παρατήρηση που κάναμε για το σύλλογο διδασκόντων είναι ότι όλοι γνώριζαν την ύπαρξη των Σ.Π.Π.Ε. από την πρώτη χρονιά αφού γινόταν ενημέρωση κάθε χρόνο από το συντονιστή των προγραμμάτων. Καταγράφηκε μια γενικότερη αδιαφορία και αρνητική στάση για την Π.Ε. και ακούστηκαν φράσεις όπως: *«με τα προγράμματα δεν παράγεται εκπαιδευτικό έργο», «δεν θέλω να κάνω πρόγραμμα γιατί δεν έχω χρόνο», «δεν κάνω πρόγραμμα γιατί δεν έχω σχετική εμπειρία και δεν ξέρω πως γίνεται».*

Σχετικά με τις δυσκολίες διαπιστώσαμε ότι δεν δημιουργήθηκε καμία από το σύλλογο διδασκόντων. Καταγράφηκε μια ουδέτερη στάση προς τα προγράμματα. Η παρατήρηση που κάναμε για το διευθυντή είναι ότι έδειχνε ενδιαφέρον για τα προγράμματα το οποίο περιοριζόταν στο τυπικό μέρος. Καταγράψαμε μια ουδέτερη στάση και σε κάποιες περιπτώσεις εκδηλώθηκε και αρνητική στάση. Ακούστηκαν φράσεις όπως: *«Κάντε ότι θέλετε αρκεί να φτιάξετε όλα τα χαρτιά μόνοι σας», «έχετε αναστατώσει όλο το σχολείο μ' αυτό το πρόγραμμα».*

Σχετικά με τις δυσκολίες διαπιστώσαμε ότι δεν δημιουργήθηκε καμία από το διευθυντή του σχολείου. Το μόνο που καταγράφηκε ήταν ο ελλιπής προγραμματισμός κάποιων αθλητικών

δραστηριοτήτων του σχολείου που δημιουργούσε αναβολές και αναστάτωση σε δραστηριότητες των προγραμμάτων.

Η παρατήρηση που κάναμε για τη συνεργασία με τα πρόσωπα, τους φορείς, τα ΚΠΕ και τον υπεύθυνο Π.Ε. είναι ότι υπήρξε ανταπόκριση απ' όλους που ζητήθηκε συνεργασία. Δεν υπήρξαν δυσκολίες και διαπιστώσαμε ότι ήταν όλοι θετικοί στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των προγραμμάτων. Ο ρόλος τους και στο σχεδιασμό και στην υλοποίηση των δράσεων ήταν καταλυτικός και συνέβαλλαν για την καλύτερη πραγματοποίηση των προγραμμάτων. Διαπιστώθηκε ότι χωρίς τη συμμετοχή τους τα προγράμματα θα ήταν πολύ φτωχά.

Η παρατήρηση που κάναμε για τον αντίκτυπο στην τοπική κοινωνία είναι ότι δημιουργήθηκε θετικό κλίμα για τα περιβαλλοντικά ζητήματα και το σχολείο. Καταγράψαμε θετικά σχόλια από διάφορους ανθρώπους και τοπικούς παράγοντες. Ακούστηκαν φράσεις όπως: «Μπράβο σας παιδιά για όλα αυτά που κάνετε. Είναι πολύ σημαντικό που σας ενδιαφέρουν τέτοια θέματα απ' αυτή την ηλικία. Εύχομαι να συνεχίσετε να ενδιαφέρεστε για τα προβλήματα του περιβάλλοντος και να προσπαθείτε πάντοτε για τη λύση τους»

Διαπιστώσαμε ότι στη διάρκεια των τεσσάρων χρόνων το σχολείο έγινε επίκεντρο του ενδιαφέροντος της τοπικής κοινωνίας και έγιναν γνωστά περιβαλλοντικά προβλήματα. Με αφορμή τα προγράμματα προκλήθηκαν αρκετές συζητήσεις μεταξύ των κατοίκων για τα περιβαλλοντικά ζητήματα. «Η ένταση και η έκταση των περιβαλλοντικών προβλημάτων που απειλούν όχι μόνο την ποιότητα ζωής αλλά και την βιωσιμότητα του πλανήτη και η αυξανόμενη από τη δεκαετία του '60 μέχρι σήμερα συνειδητοποίηση της οικολογικής κρίσης δημιούργησαν ένα ισχυρότατο ενδιαφέρον για το περιβάλλον και τα προβλήματά του» (Φλογαΐτη 1998).

Πίνακας 1. Οι απόψεις των μαθητών για το τι τους άρεσε

Απαντήσεις μαθητών	Αριθμός Απαντήσεων	Ποσοστό
1. Διαλέξαμε μόνοι μας το θέμα	95	80%
2. Δουλέψαμε σε ομάδες	117	98%
3. Ήταν ευχάριστες οι δραστηριότητες	114	96%
4. Οι εκπαιδευτικές επισκέψεις που κάναμε	119	100%
5. Μάθαμε καινούρια πράγματα	114	96%
6. Οι χειροτεχνίες και οι εργασίες που φτιάξαμε	109	92%
7. Οι αφίσες που φτιάξαμε για να ενημερώσουμε τους ανθρώπους	97	82%
8. Τα θεατρικά και τα παιχνίδια που παίξαμε	115	97%
9. Οι κατασκευές και τα πειράματα	101	85%
10. Τα δημοσιεύματα στις εφημερίδες και ότι μιλάνε με καλά λόγια για μας	99	83%

Για τις απόψεις των μαθητών που συμμετείχαν στα Σ.Π.Π.Ε., τις απόψεις των γονιών τους και των δασκάλων του σχολείου χρησιμοποιήθηκαν ερωτηματολόγια. Τα ερωτηματολόγια για τους μαθητές και τους δασκάλους μοιράστηκαν από τις παιδαγωγικές ομάδες. Τα ερωτηματολόγια για τους γονείς μοιράστηκαν από τους ίδιους τους μαθητές. Αυτό που θέλαμε να δούμε είναι οι απόψεις για την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων στον τομέα του σχεδιασμού και της υλοποίησης. Από τους μαθητές θέλαμε να μάθουμε στο τέλος του προγράμματος τι τους άρεσε, τι δεν τους άρεσε και τι θα ήθελαν από τη συμμετοχή τους σ' ένα τέτοιο πρόγραμμα. Σ' αυτά τα τέσσερα χρόνια συμμετείχαν στα Σ.Π.Π.Ε. συνολικά 119 μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης (οι 42 για δύο συνεχόμενες χρονιές).

Οι μαθητές απάντησαν με διατύπωση προτάσεων στο παρακάτω ερώτημα: «Τη φετινή σχολική χρονιά συμμετείχατε σ' ένα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Απ' όλα όσα κάνατε στο πρόγραμμα, γράψτε ποια σας άρεσαν, ποια δεν σας άρεσαν και τι άλλο θα θέλατε να γίνει». Στους πίνακες 1,2 και 3 παρουσιάζονται αυτές οι προτάσεις σύμφωνα με τη συχνότητα που γράφτηκαν και την ποσοστιαία αναλογία επί τοις % συνολικά και για τα τέσσερα χρόνια.

Πίνακας 2. Οι απόψεις των μαθητών για το τι δεν τους άρεσε

Απαντήσεις μαθητών	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό
1.Μερικά παιδιά δεν συνεργάζονταν στις ομάδες	117	98%
2.Κάποια παιδιά άλλαζαν γνώμη συνέχεια. Πότε ήθελαν και πότε δεν ήθελαν να δουλέψουν.	109	92%
3. Ο λίγος χρόνος που αφιερώναμε στο πρόγραμμα	97	82%
4.Όταν ψάχναμε για πληροφορίες	102	86%
5.Όταν διαφωνούσαμε και τσακωνόμασταν στην ομάδα	114	96%

Πίνακας 3. Οι απόψεις των μαθητών για το τι θα ήθελαν

Απαντήσεις μαθητών	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό
1.Να ξαναζήσω αυτή την καταπληκτική εμπειρία	114	96%
2.Να έχουμε πιο πολλές ώρες για το πρόγραμμα	97	82%

Αυτό που θέλαμε να μάθουμε από τους γονείς των μαθητών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα είναι οι απόψεις τους για το ποια θετικά στοιχεία, ποια αρνητικά στοιχεία αποκόμισαν οι μαθητές από τη συμμετοχή τους και τι θα πρότειναν. Συνολικά οι γονείς ήταν 112(οι 38 για δύο συνεχόμενες χρονιές). Η διαφορά σε σχέση με τους μαθητές είναι επειδή υπήρχαν κάποια αδέρφια. Οι γονείς απάντησαν με διατύπωση προτάσεων στο παρακάτω ερώτημα: «Τη φετινή σχολική χρονιά το παιδί σας συμμετείχε σ' ένα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο σχολείο σας. Παρακαλώ να μας πείτε απ' αυτά που έγιναν ποια στοιχεία θεωρείτε θετικά, ποια αρνητικά και τι θα θέλατε να γίνει σ' ένα τέτοιο πρόγραμμα».

Στους πίνακες 4,5 και 6 παρουσιάζονται αυτές οι προτάσεις σύμφωνα με τη συχνότητα που γράφτηκαν και την ποσοστιαία αναλογία επί τοις % συνολικά και για τα τέσσερα χρόνια.

Πίνακας 4. Οι απόψεις των γονέων για τα θετικά στοιχεία των προγραμμάτων

Απαντήσεις γονέων	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό
1.Το παιδί μου έμαθε καινούρια πράγματα	109	98%
2.Τα παιδιά έμαθαν να δουλεύουν ομαδικά	107	96%
3.Το παιδί μου άρχισε να ενδιαφέρεται για την προστασία του περιβάλλοντος	103	92%

Πίνακας 5. Οι απόψεις των γονέων για τα αρνητικά στοιχεία των προγραμμάτων

Απαντήσεις γονέων	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό
1. Το παιδί μου έπρεπε να ασχολείται συχνά με το πρόγραμμα	94	84%
2.Οι ώρες του προγράμματος θα μπορούσαν να διατεθούν για τα μαθήματα	13	12%

Πίνακας 6. Οι απόψεις των γονέων για το τι πρότειναν για τα προγράμματα

Απαντήσεις γονέων	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό
1.Σε όλα αυτά που κάνατε να συμμετείχαμε κι εμείς	100	90%

Αυτό που θέλαμε να μάθουμε από τους δασκάλους του σχολείου είναι ποια θεωρούν θετικά, ποια αρνητικά στοιχεία στο σχεδιασμό και την υλοποίηση του προγράμματος και τι θα πρότειναν. Συνολικά οι δάσκαλοι ήταν 52 (οι 2 ίδιοι και για τις τέσσερις χρονιές, διευθυντής και συντονιστής, και οι 4 ίδιοι για δύο χρονιές).

Οι δάσκαλοι απάντησαν με διατύπωση προτάσεων στο παρακάτω ερώτημα: «Τη φετινή σχολική χρονιά υλοποιήθηκε ένα Σχολικό Πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο σχολείο σας. Παρακαλώ να μας πείτε ποια στοιχεία θεωρείτε θετικά , ποια αρνητικά και τι προτείνετε για το σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός ΣΠΠΕ» .

Στους πίνακες 7,8 και 9 παρουσιάζονται αυτές οι προτάσεις σύμφωνα με τη συχνότητα που γράφτηκαν και την ποσοστιαία αναλογία επί τοις % και για τα τέσσερα χρόνια.

Πίνακας 7. Οι απόψεις των δασκάλων για τα θετικά στοιχεία των προγραμμάτων

Απαντήσεις δασκάλων	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό
1.Η προβολή του σχολείου στην τοπική κοινωνία μέσω του προγράμματος	50	96%
2.Είναι ένας τρόπος δουλειάς με πολλές δυνατότητες	48	92%
3.Πολύ ωραία όλα αυτά που γίνονται στο πρόγραμμα	48	92%

Πίνακας 8. Οι απόψεις των δασκάλων για τα αρνητικά στοιχεία των προγραμμάτων

Απαντήσεις δασκάλων	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό
1. Χάσιμο διδακτικού χρόνου	46	88%
2. Δεν έχει ξεκαθαριστεί η χρησιμότητα των προγραμμάτων Π.Ε.	45	86%
3. Υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ των μαθητών και των εκπαιδευτικών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα μ' αυτούς που δεν συμμετέχουν	43	82%

Πίνακας 9. Οι απόψεις των δασκάλων για το τι πρότειναν για τα προγράμματα

Απαντήσεις δασκάλων	Αριθμός απαντήσεων	Ποσοστό
1. Να υπάρχει διδακτικός χρόνος για τα προγράμματα	52	100%
2. Να υπάρχει επιμόρφωση για την Π.Ε.	52	100%

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν απ' αυτή την έρευνα συνοψίζονται στα εξής:

1. Υπήρχε αποδοχή από τους μαθητές της διαφορετικής μεθοδολογίας που χρησιμοποιήθηκε και εκδηλώθηκε η επιθυμία τους να χρησιμοποιηθεί και στα μαθήματα του Αναλυτικού Προγράμματος.
2. Υπήρχε επίδραση των Σ.Π.Π.Ε. στους μαθητές στα εξής: στη συμπεριφορά τους στο σχολείο, στην αλλαγή της στάσης τους για το σχολείο και τη μάθηση καθώς επίσης και στις σχέσεις μεταξύ τους. « Η Π.Ε. παρέχει σε κάθε άτομο δυνατότητα απόκτησης γνώσεων, αξιών, στάσεων, αφοσίωσης και δεξιοτήτες που χρειάζονται για να προστατεύσει και να καλυτερεύσει το περιβάλλον. Συμβάλλει στη δημιουργία νέων προτύπων συμπεριφοράς, ατόμων, ομάδων, κοινωνιών προς το περιβάλλον» (Γεωργόπουλος-Τσαλίκη, 1993).
3. Οι γονείς των μαθητών που συμμετείχαν στα Σ.Π.Π.Ε. αναθεώρησαν τις απόψεις τους για το σχολείο και άρχισαν να προβληματίζονται για περιβαλλοντικά ζητήματα. « Τα περιβαλλοντικά προβλήματα έχουν έναν πολύ έντονο κοινωνικό χαρακτήρα. Μπορούμε να ισχυριστούμε πως είναι κοινωνικά προβλήματα μεταμφιεσμένα. Συνεπώς, η λύση τους περνάει όχι μόνο μέσα από τεχνολογικές ρυθμίσεις, αλλά και μέσα από την αλλαγή τρόπων ζωής. Τέτοιου είδους αλλαγές, όμως σχετίζονται άμεσα με την προσπάθεια επαναδιατύπωσης και αναθεώρησης των κυρίαρχων οδηγητικών μας αξιών, τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο» (Γεωργόπουλος, Περιβαλλοντική ηθική, 2002)
4. Η τοπική κοινωνία έδειξε να αλλάζει τον τρόπο σκέψης για τη δουλειά που γίνεται στο σχολείο και να βλέπει θετικότερα τα περιβαλλοντικά ζητήματα.
5. Ο διευθυντής του σχολείου διαπίστωσε ότι το σχολείο μπορεί να ξεφύγει από το στενό πλαίσιο του Αναλυτικού Προγράμματος χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα.
6. Οι εκπαιδευτικοί του σχολείου παρά την ουδέτερη στάση άρχισαν να βλέπουν θετικά την Π.Ε.. Με παρακίνηση από το διευθυντή του σχολείου ίσως να επιχειρούσαν να συμμετέχουν σε πρόγραμμα. « Η κατάρτιση ειδικευμένου προσωπικού αποτελεί ενέργεια προτεραιότητας. Αυτή πρέπει να παρέχεται και στην προ-υπηρεσιακή και στην ενδο- υπηρεσιακή κατάρτιση, ώστε να εξοικειώνονται οι εκπαιδευτικοί της τυπικής εκπαίδευσης και οι οργανωτές

δραστηριοτήτων για νέους και ενήλικες, στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης με τα θέματα που συνδέονται με το περιβάλλον, αλλά και με τις εκπαιδευτικές και μεθοδολογικές κατευθύνσεις» (Η διακήρυξη της Τιφλίδας).

Η έρευνα αυτή μπορεί να αποτελέσει ένα ερέθισμα για τη βελτίωση του σχεδιασμού και της υλοποίησης ενός προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γεωργόπουλος Α. - Τσαλίκη Ε.,(1993), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Gutenberg, Αθήνα.
2. Γεωργόπουλος Α., (2002),*Γη ένας μικρός και εύθραυστος πλανήτης*, Gutenberg, Αθήνα.
3. Γεωργόπουλος Α., (2002), *Περιβαλλοντική Ηθική*, Gutenberg, Αθήνα.
4. Φλογαίτη Ε.,(1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
5. Ράπτης Ν.,(2000), *Περιβαλλοντική εκπαίδευση και αγωγή*, τυπωθήτω, Αθήνα.
6. Παπαδημητρίου Β.,(1998), *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο*, τυπωθήτω, Αθήνα.
7. ΚΠΕ Μουζακίου,(2002),*Θέματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης Ι και ΙΙ*, Μουζάκι Καρδίτσας.
8. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου,(2000) *Περιβαλλοντική εκπαίδευση*, Λάρισα.
9. Συγκολίτου Ε.,(1997), *Περιβαλλοντική Ψυχολογία*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
10. *Η χάρτα του Βελιγραδίου* (1999), ΠΕΕΚΠΕ & Ελληνική εταιρεία για την προστασία του Περιβάλλοντος και της πολιτιστικής Κληρονομιάς, τχ. 1
11. *Η διακήρυξη της Τιφλίδας* (1999), ΠΕΕΚΠΕ & Ελληνική εταιρεία για την προστασία του Περιβάλλοντος και της πολιτιστικής Κληρονομιάς, τχ. 2
12. Τσαμπούκου- Σκαναβή Κ., (2004), *Περιβάλλον και Κοινωνία*, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα
13. Τσαμπούκου- Σκαναβή Κ., (2004), *Περιβάλλον και Επικοινωνία*, Καλειδοσκόπιο, Αθήνα
14. *Πρακτικά 1^{ου} Συνεδρίου Σχολικών Προγραμμάτων περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης*, 23-25 Σεπτεμβρίου 2005, Ισθμός Κορίνθου, Πανεπιστήμιο Αιγαίου-ΥΠΕΠΘ
15. Cohen, L. & Manion, L. (1994), *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Μεταίχμιο, Αθήνα